

Szabadságvesztés büntetések

a személyes szabadságnak korlátozásában vagy elvonásában álló büntetések. A személyes szabadságot korlátozó Sz.-hez tartoznak a kitiltások (relegatio) különböző nemei, jelesül: a) a kiutasítás (l. Kitiltás), b) a belebbezés (l. o.), c) a deportáció (l. o.), d) a leginkább mellékbüntetésül, a fő büntetés kiállása után alkalmaztatni szokott rendőri felügyelet (l. o.), e) a feltételes szabadság (l. o.) is a szabadságnak abban foglalt korlátozásánál fogva a Sz. egyik nemének tekinthető; helyesebben mégis az nem szabadságvesztésbüntetés, hanem a szorosabb értelemben vett Sz.-nek egyik végrehajtási foka.

A szorosabb értelemben vett Sz. azok, melyek a személyes szabadságnak elvonásában, az elítéltnak bizonyos letartóztatási intézetben elzárásában állanak, s az eddig említett s csak is tágabb értelemben a Sz.-hez számítható büntetésektől jellegükre s tartalmukra nézve lényegesen különböznek. E büntetések ugyanis nemcsak más jellegű szabadságkorlátozást, mert teljes szabadságelvonást tartalmaznak, hanem az elítéltet bizonyos - alapelveiben a

büntető törvényben, részleteiben a Sz. végrehajtását szabályozó törvényben, ilyennek (mint eddig nálunk) hiányában a fogházi rendtartásokban szabályozott - kényszeréletrendnek vetik alá, tehát a kitiltásokban nem foglalt számos korlátozásokat tartalmaznak.

Az elítéltnak ugyyszólván minden lépését kényszerrendszabályok határozzák meg, így p. szorosan elő van írva mikor kell az elítéltnak felkelnie s elfeküdni, ágát megvetnie, imádkoznia, tanulnia, istentiszteletben részt vennie, dolgoznia, ennie, hallgatnia, sétálnia, fogadhatja-e és mikor hozzátartozóinak látogatását, vagy levelezhet-e velük stb. A szorosabb értelemben vett Sz. napjainkban minden művelt államban a büntetési rendszernek közép- és gyúpontját teszik, amelyek más büntetési nemekkel kiegészíthetők, de semmi mással nem pótolhatók. És ez igen természetes. Minden büntett a szabadsággal való visszaélés. A legtermészetesebb tehát a bűnöst abban a jogában s annak a jogának elvonásában büntetni, amellyel a társadalom hátrányára visszaélt.

A természeti törvény is épp abban bünteti az embert, amiben annak szabályai ellen évtkezett. Aki kelleténél többet eszik vagy iszik, elrontja a gyomrát s beteg lesz; a szemnek túlságos megerőltetése a látóképesség korábbi elgyengülését, a kicsapongó életmód az idegrendszer tönkre jutását eredményezi. A természeti törvénynek egy büntetési tétele van, amely így szól: «Per quod quis peccat, per id punitur et idem».

A büntettségmegelőzés szempontjából hozzájárul, hogy miután az embereket nyakra-főre fel nem akasztathatjuk s felakasztani nem is akarjuk, ami az egyéni megelőzés szempontjából mindenesetre nemcsak a legradikálisabb ugyan, de a legbiztosabb, sőt csalhatatlan módszer lenne, mert a holtak csendesek és nem vétkeznek, nem marad más hátra, mint elzárás útján a bűnisméltést fizikailag lehetetlenné tenni.

A Sz. további nemei, melyek tartam szerint egy órától életfogytig terjedhetnek, a legfőbb mértékben arányosak és oszthatók s így a büntettnak tárgyi s a bűnösségnek alanyi súlyához idomíthatók, míg az, hogy lehetőleg helyrehozhatók, az emberi igazságszolgáltatás mint minden emberi intézmény gyarlósága mellett teljesen soha el nem kerülhető birói tévedések szempontjából bir nagy jelentőséggel.

A tartam szempontjából alapvető különbség van az életfogytig tartó s a határozott tartamu Sz. között. Az életfogytig tartó Sz. megengedhetősége fölött eltérők a nézetek. Némelyek tagadják a büntetés jogosságát, mások célszerűségét. De a szükség feltétlen parancsával szemben a társadalomnak jogát, hogy a jogvédelemnek ezt az eszközét igénybe vegye, tagadni nem lehet. Célszerűsége ellen a javító elmélet hívei szállnak síkra. Ámde a javítás a büntetésnek csak egyik s nem egyedüli s nem is feltétlenül a fő célja. Ezt el kell ismerniök azoknak is, akik a

javíthatatlan büntettek fogalmát elvetik. Hozzájárul, hogy csak az életfogytig tartó Sz. mellett lehetséges a halálbüntetésnek megszorítása vagy teljes eltörlése. Az a kifogás, hogy az életfogytig tartó Sz. nem fokozhatók, tehát feltétlenek, habár kétségtelenül nagy különbség van abban, vajjon az elítélt még élteinek tavaszát éli, vagy más öreg ember-e, elenyészik, mihelyt ez a büntetés csak a legsúlyosabb, vagy a halálbüntetéssel sújtottak után legsúlyosabb büntetésekre szorítkozik.

A gyakorlati törvényhozásokban ez elmélet aggályai nem is találtak visszhangra s az életfogytig tartó Sz. mondhatni általános elfogadásban részesülnek. Az olasz btkv, mely a halálbüntetést eltörlte s ez által megsemmisítette a halálbüntetés híveinek kétségtelenül egyik fő érvét, hogy ezt a büntetést egy nagyobb állam sem nélkülözheti, megtartotta az életfogytig tartó Sz.-et, éppen mint a halálbüntetés szurrogatuma, s annak ergastolo (l. o.) nevet adott.

Hazai jogunkban az életfogytig tartó Sz. csak fegyházakban állapíthatók meg, de ki van zárva azoknál, kik a büntett elkövetésének idején életkoruk 20-ik évét meg nem haladták. A büntetés nem feltétlen, mert túlynomó enyhítő körülmények fenforgása mellett az életfogytig tartó fegyház 15 évre változtatandó, sőt rendkívüli enyhítő körülmények esetében, a btkv 92. §-ának alkalmazásával a bíróság 10 évi fegyházra szállhat le. Feltételes szabadságra bocsátásnak is van helye 15 évi fegyháznak kitöltése után. Közvetítő intézetbe szállítás 10 évnek kitöltésével foghat helyet.

A határozott időtartamu Sz.-nek legrövidebb és leghosszabb tartama tekintetében a törvényhozások eltérő intézkedéseket tartalmaznak. Hazánkban a legrövidebb tartam: fogháznál és államfogháznál egy nap; börtönné hat hó; fegyháznál két év. A kihágások szabadságvesztésbüntetését képező elzárásnál három óra. A német btkv, mely a börtönbüntetést nem ismeri, ettől annyiban tér el, hogy a fegyháznál a minimum egy év; elzárásnál egy nap. Az olasz btkvben a minimum három nap; elzárásnál egy nap. A leghosszabb tartam hazánkban a különböző büntetési nemek szerint különböző; az abszolút maximum azonban (melynek csak fegyháznál és államfogháznál van helye) a német btkv mintájára 15 év, mely tartamot a büntetés bűnhalmazat esetében sem haladhat meg. A németalföldi btkv szerint ellenben a rendes 15 évi maximum bűnhalmazat esetében 20 évre felemelhető. Az olasz büntető btkv szerint a maximum 24 év, bűnhalmazat esetében 30 év, tehát a hazai jogunkban elfogadott legmagasabb mértéknek éppen kétszerese.

Egyes elméleti tudósoknak az a tovább menő követelménye, hogy a Sz. leghosszabb tartama a büntetés céljainak veszélyeztetése, az elítélt testi s lelki elsatnyulása nélkül 10 évet meg nem haladhat, visszhangra nem talált.

A Sz. neveit illetőleg a régibb törvények a büntetési nemek változatosságával tűnnek ki, míg az újabb irány határozottan a büntetési nemek egyszerűsítésének kedvez. A kihágásokat nem

számítva, melyek rendszeren elzárásnak (Haft, arrest) nevezett külön Sz.-kel sújtatnak, s kapcsolatban a büntetendő cselekmények hármass felosztásával, némelyek három szabadságvesztésbüntetési nemet ajánlanak, u. m. fegyház (l. o.) a büntettek, fogház (l. o.) a vétségek számára, és úgy büntettek, mint vétségek kiterjedőleg a «custodia honesta» jellegével bíró s csakis bizonyos politikai, és némely nem aljas indokból származó cselekményekre alkalmazandó államfogházat.

Államfogházzal büntetett büntettek és vétségek a magyar btkv szerint: 1. a felségsértésnek; 2. a hűtlenségnek bizonyos esetei; 3. a király s a királyi ház tagjai ellen sajtó vagy ezzel egyenlő tekintet alá eső módon (irat, nyomtatvány, képes ábrázolat terjesztése vagy közsejmlére kiállítása által) elkövetett sértés; 4. a lázadás, a kapcsolatosan elkövetett rablás, gyújtogatás, pusztítás, személy elleni erőszak esetein kívül; 5. az alkotmány, a törvény, a hatóságok s hatósági közegek elleni nyilvános izgatás; 6. igen helytelenül, az u. n. amerikai párbaj; 7. a párviadal, kivéven a szokásos vagy kölcsönös egyetértéssel megállapított szabályok megszegésének esetét; 8. az állam hadi erejének s hadi védelmére vonatkozó intézkedéseinek, más államnak adandó értesítés céljából béke idején kikémlése; 9. a hadi erőre vonatkozó közleményeknek sajtó útján közzététele, miután az ily közlések már eltiltattak; 10. hivatali titok közlése vagy nyilvános közzététele.

Ezt a rendszert fogadta el a német btkv; míg a magyar btkv, kétségtelenül a régi irány nyomása alatt, a büntettek fegyház mellett börtönbüntetést is állapított meg, melynek felesleges voltát leginkább az bizonyítja, hogy tartalmilag a fegyház és a börtönbüntetés között számbavehető különbség nincs. Mások két szabadságvesztésbüntetési nemet elegendőnek nyilvánítanak, a két nem közti különbség némelyek szerint a munkakényszer vagy annak hiánya, mások szerint pedig, kik a munkakényszert minden szabadságvesztésbüntetés lényeges tartalmának tekintik, a cselekménynek indító oka, rugója, motivuma. A szerint t. i., amint a cselekmény aljas vagy nem aljas rugóból származott.

Ezt az elméletet fogadta el az olasz btkv, amely ennek megfelelően két parallel szabadságvesztésbüntetést állított fel (a «reclusione» és a «detenzione»), mindkettő három nap minimummal és 24, esetleg 30 évi maximummal és munkakényszerrel. A fő különbség az, hogy a «detenzione»), mindkettő három nap minimummal és 24, esetleg 30 évi maximummal és munkakényszerrel. A fő különbség az, hogy a «detenzione»-nál a magánelzárás elesik, s csak éjjeli elkülönítésnek van helye, s hogy az erre elítélt az intézetben megállapított munkanemek között szabadon választhat. Az elméletben vita tárgya, vajjon azt, hogy a két büntetési nemnek melyike alkalmaztassék, a törvény állapítsa-e meg, vagy pedig tekintettel arra, hogy ugyanaz a bűncselekmény, úgy aljas, mint nem aljas indokból követhető el: a választás a bíróra bizassék. Az olasz törvény, helyesen, az első rendszert követi. A Sz. célszerű végrehajtása a börtöntudomány feladata.

PALLAS NAGYLEXIKONA